

№10
БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАУНЫ УНІВЕРСІТЭТ
БЕЛАРУСКАЕ ГЕАГРАФІЧНАЕ ТАВАРЫСТВА

*У з'езд Беларускага
Геаграфічнага таварыства*

**РАЗВІЦЦЕ ГЕАГРАФІІ БЕЛАРУСІ:
ВЫНІКІ, ПРАБЛЕМЫ,
ПЕРСПЕКТЫВЫ**

(Тэзісы дакладаў навуковай канферэнцыі,
прысвечанай 60-годдзю геаграфічнага факультэта)

Мінск 1994

женными предприятиями, то этим я занимаюсь несколько лет. В России целый ряд городов, находясь в неблагоприятных экологических условиях, где нарушен растительный покров, где на лету гибнут птицы, где люди задыхаются и заболевают. Для некоторого примера возьму только один город Красноярск. В Красноярске наиболее характерная картина надвигающейся экологической катастрофы, сравнимая, пожалуй, с чернобыльской. Мои поездки в Красноярск дали возможность детально изучить на месте экологическую обстановку и наметить мероприятия по очистке неба над Красноярском. Распад Советского Союза на отдельные самостоятельные государства прекратил дальнейшие работы в Красноярске.

Однако опыт и намерения по очистке атмосферы от выбросов отходов промышленных предприятий можно и нужно перенести на те города, которые нуждаются в этом. В Белоруссии имеются такие города, как Минск и другие. Чтобы не оказаться в положении подобно Красноярску, необходимо незамедлительно решить экологическую проблему в Белоруссии.

В целях защиты от выбросов в атмосферу отходов промышленными предприятиями предлагаются такие мероприятия:

1. Использование экологически чистых материалов и средств для получения энергии.
2. Строительство промышленных предприятий, загрязняющих атмосферу в местах на безопасном удалении от жизненных центров.
3. Строительство защитных фильтрующих сооружений.

Достоинства и недостатки каждого из этих мероприятий будут детально охарактеризованы в докладе.

М. Л. СТРАХА

/Брошкі дзяржаўнага пад'ёмітуту/

ТЕНДЕНЦІІ І ПЕРСПЕКІВЫ РАЗВІЦЦА ПРЫГараДНЫХ Тэрыторый у НОВЫХ УМОВАХ ГАСпаДАРэння

Дзве глабальныя праблемы 20-га стагоддзя – харчовая і экалагічная – надзвычай востра паступілі перад намім грамадствам. Ад таго, як яны будуць вырашаны, у многім залежыць накіраванасць сацыяльна-палітычных працэсаў і эканамічных рэформ на Беларусі. Выяўленне адзіначасных праблем паказвае, што яны ў значнай ступені асуцязлены сучаснымі ўрбанізацыйнымі працэсамі. Сяння горады харчавання мясцам і асяродкам пражывання пераважнай часткі насельніцтва Беларусі. У 1994 годзе на тэрыторыі рэспублікі налічвалася 11 буйных гарадоў на чале з горадам-міліянерам Мінскам і 10 асяродніх гарадоў. У іх пражывала больш за 3/4 усяго насельніцтва і прыкладна паловіна усяго насельніцтва Беларусі. Менавіта гэтая катэгорыя гарадоў вызначае на сучасным этапе дынаміку насельніцтва ў рэспубліцы. Так, у параўнанні з 1959 г. насельніцтва рэспублікі павялічылася на 27%, сельскіх гарадкаў – у 2,8 разоў, а колькасць жыхароў буйных гарадоў – у 4,5 разоў. Гэта значыць, што буйныя гарады нароўнівалі насельніцтва ў 12 разоў хутчэй, чым рэспубліка ў цэлым.

Перспектывы росту колькасці вялікіх і асяродніх гарадоў, а таксама павелічэння долі насельніцтва, якое ў іх пражывае, у агульнай колькасці насельніцтва Беларусі, даць усе падставы, каб разглядаць харчовую і экалагічную праблемы перш за ўсё з пункту гледжання забеспячэння прадуктамі харчавання і апраўданы, якім асяродкам жыцця менавіта жыхароў гэтай групы гарадоў. Практычна такі падыход рэалізуецца праз фарміраванне ў межах рэспублікі цэласных, шматфункцыянальных сістэм "горады – прыгарадная зона".

Па асяням і дзень на прыгарадных тэрыторыях у Беларусі ў якасці адной з вядучых ускладняючых функцыяў забеспячэння насельніцтва гарадоў асноўнымі прадуктамі харчавання. При гэтым розныя віды сельскагаспадарчай дзейнасці уступілі ў супярэччаныя і іншымі важнымі функцыямі прыгарадных тэрыторый: асяродку-утвараччы, рекреацыйнай, аэіруючай. Лічым, што на сучасным этапе развіцця грамадства неабходна адмовіцца ад канцэпцыі на-

обліжання витворчоці малотранспартабельной і той, яка хутка поуща сельскагаспадарчяй прадукціі да яе непасреднага опакунца. Дадзеная канцэпцыя, з'яўляецца вынікам эканамічнага характару тэрытарыяльнай арганізаці сельскагаспадарчяй вытворчоці пад час павышэння камандна-аўляных метадаў у кіраванні аграрна-прамысловым комплексам краіны.

Вырашэнне задачы харчовага забеспячэння насельніцтва не пазімна вэоці да пагаршэння экалагічнага становішча у гарадах і наваколах іх. Воіны высокаурбамізаваных, эканамічна развітых краінах паказвае, што шлях па пераадоленне існуючага супярэчання ляжыць праз арганізацыю на рэгіянальным узроўні спецыялізаваных зон па вытворчоці сельскагаспадарчяй прадукціі, мадэрнізацыю транспартных шляхоў, распрацоўку спецыялізаваных транспартных сродкаў для перавозкі прадукціі аграрнага сектара і выкарыстанне найвышэйшых тэхналогіяў у перапрацоўці.

Адносна напрамку і характару гаспадарчага выкарыстання прыгарадных тэрыторый неабходна адзначыць, што дадзеныя пытанні павінны вырашацца праз распрацоўку спецыяльных комплексных праграм развіцця экалага-гаспадарчых сістэм "горад - прыгарадная зона" /урбасістэм/. На нашых развітках такія сістэмы ахопліваюць абсягі 20 - 25% тэрыторыі рэспублікі.

Цэласнасць урбасістэм, узаемаабумоўленнасць і ўзаемазалежнасць сацыяльна-эканамічных і экалагічных працоў, якія у іх працякаюць патрабуе, каб яны вылучаліся ў якасці адзіночных адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак асяродка парадку. Гэта дазваляе органам мясцовага кіравання праводзіць узгодненыя палітыку у сферах гаспадарчяй дзейнасці, прыродакарматэння, аховы прыроды, што будзе садзейнічаць павышэнню узроўня жыцця людзей, фармаванню якаснага асяроддзя іх існавання.

Аналіз вынікаў іх канцэпцыі рэфармавання адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу Рэспублікі Беларусь паказвае, што дадзеная прапанова не знаходзіць там асяго адэкватнага, у выпадку, калі прапануемыя праякты не будуць адпаведным чынам вядзенымі, неабходна чакаць паглыблення тых супярэчанняў, што існуюць абсягі ва ўзаемаадносінках паміж буйнымі гарадамі і прыгараднымі тэрыторыямі.

М.І.Струк
ІПВІФР АНБ, г.Мінск

РАСПРАЦОЎКА КАНЦЭПЦЫІ ЭКАЛАГІЧНАЙ АПТЫМІЗАЦЫІ СІСТЭМ "ГОРАД-ПРЫГАРАД"

Адной з галоўных задач, якія ставяць на сённяшні дзень перад навукай і у першую чаргу перад геаграфіяй, з'яўляецца распрацоўка рэгіянальных стратэгіяў гарантычнага экалагічнага развіцця. Тых даследаванняў рэгіёнаў, якія праводзяцца ў рамках састаўлення тэрытарыяльных комплексных схем аховы прыроды, недастаткова, таму што яны абмяжоўваюцца толькі адной сітуацыяй. На падставе такой ацэнкі можна прапанаваць рэкамендацыі па раўненню вылучэння праблем, але застаецца незразумелым, як іх ацэньваць. Задача заключаецца, такім чынам, у абгрунтаванні механізмаў управлення прыродакарматэння, які забеспячаюць яго экалагічнае беспячэнне развіцця.

Асабліва важна ўкараніць такога рода механізм у функцыянальнае сістэма "горад-прыгарад", дзе неабходна забяспечыць высокую якасць асяроддзя ва ўмовах густой населенасці тэрыторыі і вышэйшай канцэнтрацыі вытворчага патэнцыяла. Пошукі раўнення гэтых задач і вяліся у Інстытуце праблем выкарыстання прыродных рэсурсаў і экалогіі АНБ пры выкананні навукова-даследчай работы "Аптымізацыя экалагічнай сістэмы "горад-прыгарад". Работа фінансавалася фондам фундаментальных даследаванняў РБ.

Асноўная ідэя даследавання заключалася ў прывядзенні механізма рэгламентацыі прыродакарматэння у сістэма "горад-прыгарад" у адпаведнасць з фундаментальнымі прынцыпамі арганізацыі управлення, які прадугледжвае забеспячэнне адэкватнасці управляючай сістэмы аб'екту кіравання. Адсутнасць такой адэкватнасці прымалася галоўнай прычынай узнікнення экалагічных праблем.

Заходзячы з галоўнай ідэі работы выдзеліліся два асноўныя напрамкі даследавання. Першы з іх звязаны з вывучэннем аб'екта аптымізацыі - сістэмы "горад-прыгарад", выяўленнем заканамернасцей яго развіцця. На ведачы гэтых заканамернасцей нельга прадказаць паводзіны сістэмы, а, значыць, і прапанаваць эфектыўны механізм кіравання ёй.

Другі напрамак мае дачыненне да вывучэння існуючага механізма рэгламентацыі прыродакарматэння у сістэма "горад-прыгарад",